

2 Úvod

2.1 PROČ PŘÁVĚ SPORT A JEHO VYUŽÍVÁNÍ NACIONALISTY V BASKICKU? ÚVOD DO ZKOUMANÉ PROBLEMATIKY A ODŮVODNĚNÍ VOLBY TÉMATU

Před takřka čtyřiceti lety americký sociolog Allen Guttman (1978) ve své knize *From Ritual To Record. The Nature of Modern Sports* uvedl, že „[...] sport zůstává nejvíce diskutovaným a nejméně pochopeným fenoménem naší doby“. I když od jejího vydání uplynulo mnoho času, domnívám se, že tento výrok je stále pravdivý. Mnohdy zároveň zapomínáme, že se samotným sportovním zápolením se pojí mnoho dalších fenoménů, které jsou přímo s děním na fotbalovém hřišti, tenisovém kurtu či silnicích spojeny. Jedním z nich je a vždy také bude politika. A neměli bychom se nechat mýlit „(...) běžným klišé spojeným se sportem, že ‚sport a politika by se neměly míchat‘“ (Houlihan 2014: 5). Politika a sport nejsou dvě autonomní a zcela nezávislé sféry, naopak sport ve své moderní podobě vždy byl a stále je vhodným nástrojem, se kterým politické elity do velké míry pracují a různými způsoby ho využívají za účelem zisku politického kapitálu. Právě způsoby, jakými bylo a stále je se sportem politickými elitami nakládáno, se v dějinách proměňovaly, na což bych se chtěl zaměřit.

Se sportem jako nástrojem politiky nepracují pouze politické elity na úrovni států. Sport takovýmto způsobem využívají také političtí představitelé těch národů, které vlastní stát nevytvořily. Národů dožadujících se – minimálně v rétorické rovině – nezávislosti na svých mateřských státech je možné pouze v oblasti západní Evropy nalézt nespočet. V této souvislosti se v poslední době nejhlasitěji hovoří o Skotsku, kde v září roku 2014 proběhlo centrální vládou povolené a z pohledu tamních nacionalistů neúspěšné referendum o nezávislosti regionu. Druhým příkladem ze stejného roku bylo uskutečnění lidového hlasování

v Katalánsku, které sice přineslo pozitivní odpověď na otázku týkající se katalánské nezávislosti, avšak Madrid se proti jejímu pořádání postavil, když ještě předtím rozhodnutím Ústavního soudu zakázal konání referenda, a následně jeho výsledky neuznal. Nicméně secesionistické tendence Katalánců nadále existují a španělské vlády budou muset na jejich otevřený požadavek na vyhlášení nezávislosti reagovat. Kromě těchto v současnosti pravděpodobně nejviditelnějších secesionistických či separatistických tendencí¹ v západní Evropě však není možné zapomínat ani na další oblasti, jimiž jsou např. Vlámsko, některé z regionů Itálie či Baskicko.

Cíl, jemuž se budu podrobněji věnovat později, struktura knihy a i samotné vysvětlení, proč jsem se rozhodl zkoumat danou problematiku u konkrétního národa, vychází z těchto základních premis, které budou představeny v následujících pasážích textu:

1) Vycházím z předpokladu, že nacionalismus² je moderní fenomén, jenž je vytvářen politickými elitami nastolujícími nacionalistický diskurz z instrumentálních či materiálních důvodů a ve své původní podstatě – tj. v době vzniku nacionalismu – se vytváří s moderním centralizovaným státem (Brass 1991: passim); tzn., že nacionalismus je ideologií centra, nebo se naopak proti centralizačním tendencím vymezuje a je např. označován jako tzv. nacionalismus usilující o stát.

2) Zároveň se domnívám, že nacionalismus, jehož ústřední východiska jsou formována politickými elitami, má potenciál ovlivňovat dění v oblasti pro veřejnost na první pohled apolitické, v oblasti sportu,³ respektive je v zájmu politických nacionalistických aktérů ovlivňovat dění ve všech sférách společnosti, neboť díky neustálému vyjednávání a obnovování společné identity dochází k legitimizaci jich samotných.

3) Způsoby, jakými nacionalismus, respektive političtí představitelé, kteří sami sebe identifikují jako nacionalisty, využívají sport, se v čase proměňují, což souvisí s proměnou základních charakteristik nacionalismu v dobovém kontextu.

4) Jako vhodný příklad, na kterém je pozorovatelné využití sportu jako nástroje nacionaistické politiky tamních politických

elit, respektive je zde zřetelně pozorovatelná proměna způsobu jeho využívání, se mi jeví Baskicko,⁴ a to z níže uvedených důvodů.

a) Od konce 19. století, kdy se začal baskický nacionalismus formovat, jsou ve španělském Baskicku zřetelně pozorovatelné separatistické či secesionistické tendence, neboť v tomto regionu nenastalo naplnění základního požadavku každého národního hnutí, tj. nedošlo k vytvoření vlastního (národního) státu, byť rozhodně není možné říci, že si všichni obyvatelé Baskicka (ve smyslu Autonomního společenství Baskicka) přejí jeho nezávislost.⁵

b) Zároveň v Baskicku existuje relativní „stálost“ politických aktérů a jejich politických postojů, přičemž se zde dlouhodobě prosazují dva nacionalistické diskurzy.

První – a starší z nich – reprezentuje Baskická nacionalistická strana (*Euzko Alderdi Jeltzalea – Partido Nacionalista Vasco*, EAJ-PNV),⁶ jež byla založena již v roce 1895 a následně se stala ústřední baskickou nacionalistickou silou. Právě tato politická formace vyjednala se španělským centrem autonomní statut Baskicka v období španělské Druhé republiky. Po pádu frankistického režimu pocházel až na jedno volební období vždy *lehendakari*, tj. předseda baskické vlády, z EAJ-PNV.

Vůči pravidelně vládoucí EAJ-PNV se vymezuje druhý politický proud nazývaný *ezker abertzalea*.⁷ Jde o takové politické subjekty, které se začaly objevovat zejména v období po skončení frankistického režimu a přímo odkazovaly, respektive navazovaly (bez užití násilí) na cíle teroristické skupiny *Euskadi Ta Askatasuna* (Baskicko a [jeho] svoboda, ETA). Dříve se jednalo např. o politickou stranu *Herri Batasuna* (Lidová jednota, HB). Nyní do tohoto názorového proudu náleží koalice několika baskických nacionalistických stran známá pod názvem *Euskal Herria Bildu* (Sjednotit Baskicko, EH Bildu), přičemž mezi těmito politickými subjekty je pozorovatelná ideologická i personální provázanost.

Oba dva tyto politické proudy, respektive jejich institucionalizování „mluvčí“ v podobě politických stran určitým způsobem zacházeli či stále zacházejí s moderním sportem jako nástrojem politiky.

c) Moderní sport má v Baskicku dlouholetou tradici, což může být i důsledek geografické blízkosti mezi tímto regionem a Velkou Británií, kde vznikal. Ve stejnou dobu, kdy došlo k masovému šíření moderního sportu do oblasti, se taktéž začínal formovat baskický nacionalismus. Ukazuje se tedy jako logické propojení těchto dvou fenoménů, které pracují s mobilizací obyvatelstva, byť z hlediska jiných motivací. Sportem, jehož celospolečenskou popularitu – a zároveň i zájem politiků o něj – je možné sledovat nejenom v Baskicku, ale i na celém španělském území, je z dlouhodobého hlediska kopaná. Současně se v Baskicku s různými přestávkami datuje od roku 1915 historie baskické fotbalové reprezentace,⁸ která se stala jedním ze symbolů baskického nacionalismu.⁹ Je tedy možné říci, že existence myšlenky, aby měli Baskové svůj vlastní, tj. národní, fotbalový tým se od tohoto roku stala nedílnou součástí baskického společenského povědomí a pracovaly s ní také tamní politické elity. Zejména v posledních letech se často hovoří o možnosti, že by měly vznikat oficiální baskické sportovní reprezentace, přičemž tato otázka přichází na přetřes právě v souvislosti s tamním fotbalovým výběrem.¹⁰ Zoficiálnění baskické národní fotbalové reprezentace tedy není v kontextu Baskicka v žádném případě pouze otázkou sportu, naopak se jedná o velmi politizované téma.

2.2 CÍL PUBLIKACE, VÝZKUMNÉ OTÁZKY A JEJÍ ÚSTŘEDNÍ TEZE

První tři výše zmiňované premisy, z nichž můj výzkum vychází, budou zkoumány a ověřovány v teoretické části práce, která se bude přímo fenoménu nacionalismu a jeho propojení se sportem věnovat.¹¹ Samotnému Baskicku a konkrétnímu příkladu využívání sportu jako politického nástroje se budu věnovat v empirické části. V ní budu hledat odpovědi na následující otázky:

1) Jaké charakteristiky vykazuje baskický nacionalismus v určitém období svého vývoje?

Těmto charakteristikám se v obecné rovině podrobně věnuji v kapitole 4 *Sport jako nástroj nacionalistické politiky (nestátních národů)*,

příčemž se zaměřuji na tři základní charakteristiky. První se týká nazírání nacionalistického aktéra, tj. baskických politických stran, na samotné členství uvnitř baskického národa. Druhá se zaměřuje na pohled nacionalistických stran na budoucnost Baskicka ve smyslu podpory zisku nezávislosti či prohlubování autonomního statutu apod. Třetí charakteristika nacionalismu, která také ovlivňuje jeho činnost na politické scéně, je rovna možnosti oficiálního působení nacionalistických politických formací v tom smyslu, zda mohou legálně existovat. Zároveň do této kategorie náleží uznání nebo naopak neuznání autonomie pro Baskicko ze strany centrální vlády.

Na závěr každé z časově vymezených podkapitol, v nichž se zabírám samotným baskickým nacionalismem, bude vždy shrnuto, jaké charakteristiky jsou typické pro baskické nacionalistické politické strany v dané epoše.

2) Jakými způsoby baskičtí nacionalisté nakládají se sportem – konkrétně s kopanou a jejím pro nacionalismus symbolickým zástupcem, jímž je tamní národní fotbalový výběr – v kontextu jeho využívání jako politického nástroje v určitém období?

Způsobům, jakými je sport obecně využíván jako nástroj politiky, se podrobněji věnuji v kapitole 4 *Sport jako nástroj nacionalistické politiky (nestátních národů)*. V ní rozlišuji čtyři základní způsoby jeho využití, přičemž první dva souvisí s mobilizací (potenciálních) členů národa. Naopak dva další se zaměřují na internacionalizaci sportu jako prostředku zviditelnění nestátního národa, v tomto zkoumaném případě Baskicka. Je tedy možné v těchto dvou případech využívání sportu nacionalistickými aktéry hovořit o tzv. sportovní paradiplomacii.

Obdobně jako u předchozí otázky bude i v tomto případě v závěru každé časově vymezené empirické podkapitoly zabývající se problematikou sportu v prostředí Baskicka v kontextu jeho politizace věnován prostor samotnému shrnutí způsobů, jimiž baskičtí nacionalisté se sportem jako politickým nástrojem nakládají.

3) Jakým způsobem (pokud vůbec) se proměňuje využívání sportu – či konkrétně kopané a tamní národní fotbalové reprezentace – baskickými nacionalisty?

4) Je možné pozorovat nějakou spojitost mezi charakteristikami baskického nacionalismu a využíváním sportu jako politického nástroje baskickými nacionalisty?

Na tyto dvě otázky odpovím v poslední empiricky orientované kapitole, která se právě jim primárně věnuje.

Na základě předvýzkumu jsem vstupoval do terénu s následující tezí:

Pokud Baskicko získá určitý stupeň autonomie na centrální vládě, tamní nacionalistické elity následně využívají sport také jako prostředek k prezentování národa v zahraničí, tzn., že představitelé baskického nacionalismu využívají pro své zahraničněpolitické cíle taktéž sportovní paradiplomacii.

Kladu si tedy několik cílů. Prvním z nich je snaha o vzájemné teoretické ukotvení nacionalismu nestátních národů a sportu jako potenciálního nástroje politiky, respektive jako nástroje paradiplomacie. Následně dojde k aplikaci těchto teoretických úvah na konkrétním příkladu, jímž je pro mne baskický nacionalismus. K němu se vztahuje druhý cíl, pod nímž rozumím vypracování studie, která se přímo věnuje existenci baskické národní fotbalové reprezentace a jejímu využívání ze strany tamních nacionalistů. Zároveň se pokusím popsat v poslední empiricky orientované kapitole dynamiku a proměnu využívání sportu – či konkrétně jeho zástupce v podobě baskické národní fotbalové reprezentace – jako politického nástroje v baskickém prostředí. Třetí cíl je roven snaze nalézt případné spojitosti s charakteristikami baskického nacionalismu a následným využíváním sportu jako politického nástroje. Domnívám se tedy, že na základě obecných charakteristik baskického nacionalismu a využívání sportu jako politického nástroje tamními nacionalistickými elitami by bylo možné závěry mých úvah generalizovat a aplikovat je obecně na tzv. nacionalismy usilující o stát.